

Kultura i Wartości

ISSN 2299-7806

Nr 38 (2024)

<http://dx.doi.org/10.17951/kw.2024.38.5-7>

Wielość wartości i relatywizm – wprowadzenie

Leszek Kopciuch

 <https://orcid.org/0000-0001-9128-697X>

Problem natury dobra (w dzisiejszym języku – natury wartości), wielości wartości oraz ich ewentualnej relatywności należy do „starych” problemów filozoficznych. Wiemy oczywiście, że problem wartości występował w historii filozofii pod różnymi nazwami; różnie go konceptualizowano i dawano mu różne rozwiązania. Przykładem są choćby takie stanowiska jak obiektywizm, subiektywizm, relacjonizm, etyczny (aksjologiczny) relatywizm, etyczny (aksjologiczny absolutyzm), perspektywizm, pluralizm aksjologiczny, monizm aksjologiczny i jeszcze kilka innych.

Artykuły zebrane w niniejszym numerze „Kultury i Wartości” koncentrują się w szczególności wokół wielości wartości i relatywizmu. Dobór takiej problematyki nie jest przypadkowy. Niezależnie od interesu teoretycznego, tj. pytania, jakie stanowisko da się tutaj obronić jako najbardziej uzasadnione (pluralizm czy monizm, relatywizm czy absolutyzm), niezwykle ważne są interesy praktyczne. Człowiek jest przecież istotą, której działanie ma charakter teleologiczny; nie można go zrozumieć bez uwzględnienia wartości. To wartości warunkują możliwość formułowania celu. Nie jest zwykłym truizmem powiedzenie, że brak życiowych celów oznacza braku życiowego sensu. Za takim stwierdzeniem kryje się

LESZEK KOPCIUCH, dr hab., prof. UMCS, Instytut Filozofii UMCS; adres do korespondencji: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, 20–031 Lublin; e-mail: leszek.kopciuch@mail.umcs.pl

„poważna” zależność ontologiczna: struktura specyficznego dla człowieka działania jest teleologiczna, warunkiem ludzkiej celowości jest zaś wartość oraz świadomość wartości. Pytanie o wielość wartości oraz ich względny lub bezwzględny charakter dotyka zatem zagadnień, które mają pryncypialną antropologiczną wagę. Aksjologiczne rozumienie wydaje się być warunkiem rozumienia antropologicznego.

Pytanie to jest jednak ważne nie tylko w perspektywie filozofii systematycznej. Jest ono ważne także w kontekście zwyczajnego ludzkiego odczuwania i wartościowania. To właśnie tutaj, na poziomie codziennych ludzkich wyborów, działań oraz – co istotne – uzasadnień, usprawiedliwień, jakie dla nich formułujemy, niezwykle wyraźnie uwidacznia się przekonanie, że każdy ma swoją rację, że każdy ma swój własny punkt widzenia. Jakże często ludzie zapytani o wartości, zaczynają swoje wypowiedzi od formułki: „moim zdaniem”, „jak mi się wydaje”, „z mojej perspektywy”. Co jednak, gdy taka różnica w opiniach przekształca się w konflikt różnych racji, z których każda chce być tą słuszną i zasadną? Podobne konflikty mogą jednak targać również życiem jednostkowej osoby, nawet bez odniesienia do innych racji innych osób. Również tutaj relatywizm może nie być najlepszym rozwiązaniem.

Pytanie o wielość i relatywność wartości narzuca się także w kontekście wielości i różnorodności kultur i cywilizacji. Wszak ludzki świat na pewno nie jest kulturowo jednolity. Rozpoznanie różnych i odmiennych wartości jest zaś elementem rozpoznania tych różnych i odmiennych kultur i cywilizacji, we wszystkich ich składowych¹. Może można budować na tym jakąś formę nadziei, że wytworzy to szansę na minimalizowanie kulturowo-cywilizacyjnych konfliktów?

Może jednak rozumienie wielości i relatywności wartości samo powinno być konsekwentnie pluralistyczne. Skoro wartości mogą być różne, to może także rozwiązania co do relatywności powinny być różnicowane i uzależniane od typu wchodzących w rachubę wartości². Niebezpieczeństwa związane z relatywizmem estetycznym nie będą ściśle takie same jak zagrożenia powodowane przez relaty-

¹ Por. np. Feliks Koneczny, *O wielości cywilizacji* (Komorów: Fundacja Pomocy Antyk, Wyd. Antyk Marcin Dybowski, 2002).

² Por. Leszek Kopciuch, „Multikulturalizm, wartości oraz relatywizm i (lub) pluralizm”, *Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych* 28, nr 1(2016): 5–21.

wizm moralny. Wartości ekstraordynaryjne nie mogą być wartościami powszechnymi. Wielkie osobowości, wybitne indywidualności są zbudowane na wartościach, które tylko w nich się ucieleśniają. Są stricte indywidualne.

Na tego typu problemach koncentrują się rozważania zawarte w poszczególnych artykułach. Prawie wszystkie powstały na kanwie referatów wygłoszonych w trakcie konferencji „Współczesne wyzwania i wartości 3: Wielość wartości i relatywizm” (Lublin, 15–16 maja 2024)³. Nie możemy oczekiwać, że problemy związane z wielością wartości i relatywizmem zostaną ostatecznie rozwiązane. Możemy jednak oczekiwać, że teksty te przyczynią się do naszego głębszego rozumienia, rzucając nowe światło na stare problemy. Te problemy są ważne, nawet jeżeli nie można ich rozwiązać do końca.

Bibliografia

Contemporary Challenges and Values 3: Value Plurality and Relativism/ Współczesne wyzwania i wartości 3: Wielość wartości i relatywizm (15-16.V.2024). <https://www.umcs.pl/pl/wspolczesne-wyzwania-i-wartosci-3-wielosc-wartosci-i-relatywizm-15-16-v-2024-,30079.htm> (dostęp: 20.12.2024).

Koneczny, Feliks. *O wielości cywilizacji*. Komorów: Fundacja Pomocy Antyk, Wyd. Antyk Marcin Dybowski, 2002.

Kopciuch, Leszek. „Multikulturalizm, wartości oraz relatywizm i (lub) pluralizm”. *Idea. Studia nad strukturą i rozwojem pojęć filozoficznych* 28., nr 1(2016): 5–21.

Information about Author:

LESZEK KOPCIUCH, PhD, Habilitation, Associate Professor, Institute of Philosophy UMCS; address for correspondence: Pl. Marii Curie-Skłodowskiej 4, PL 20–031 Lublin; e-mail: leszek.kopciuch@mail.umcs.pl

³ Contemporary Challenges and Values 3: Value Plurality and Relativism/ Współczesne wyzwania i wartości 3: Wielość wartości i relatywizm (15-16.V.2024), <https://www.umcs.pl/pl/wspolczesne-wyzwania-i-wartosci-3-wielosc-wartosci-i-relatywizm-15-16-v-2024-,30079.htm> (dostęp: 20.12.2024).